

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 8

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

O'QUVCHILARDA AXLOQIY RIVOJLANISH MASALASIDA YURTIMIZ MUTAFAKKIRLARINING QARASHLARI

Temirova Oydina Muhiddinova

Namangan davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchi.

e-mail: temirova@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6692-4871>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada o'quvchilarda axloqiy rivojlanish masalasining Sharq va o'zbek mutafakkirlari qarashlaridagi talqini tahlil qilinadi. Tadqiqotda Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy va Fitratning axloqiy tarbiya haqidagi fikrlari ilmiy-pedagogik jihatdan o'rganilgan. Maqolada mutafakkirlarning qarashlari zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv bilan uyg'un holda tahlil qilinib, ularning bugungi ta'lim tizimidagi ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy pedagogik meros o'quvchilarda axloqiy qaror qabul qilish, vijdonlilik, mas'uliyat, adolat va insonparvarlik kabi sifatarni rivojlantirish uchun muhim nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: axloqiy rivojlanish, axloqiy tarbiya, mutafakkirlar, ma'naviy kamolot, kompetensiya, vijdon, adolat, insonparvarlik, pedagogik meros.

ВЗГЛЯДЫ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ НА ПРОБЛЕМУ НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ УЧАЩИХСЯ

Темирова Ойдина Мухиддинова

Наманганский государственный университет, независимый исследователь.

Аннотация.

В статье анализируется проблема нравственного развития учащихся в воззрениях восточных и узбекских мыслителей. В исследовании с научно-педагогической точки зрения рассмотрены взгляды Абу Насра Фараби, Абу Али ибн Сины, Юсуфа Хас Хаджиба, Алишера Навои, Абдуллы Авлони, Махмудходжи Бехбуди и Фитрата на нравственное воспитание. Идеи мыслителей проанализированы в контексте современного компетентностного подхода, раскрыто их значение для современной системы образования. Результаты исследования показывают, что национальное педагогическое наследие служит важной теоретико-методологической основой для развития у учащихся способности принимать нравственные решения, а также таких качеств, как совесть, ответственность, справедливость и гуманизм.

Ключевые слова: нравственное развитие, нравственное воспитание, мыслители, духовное совершенствование, компетенция, совесть, справедливость, гуманизм, педагогическое наследие.

VIEWS OF UZBEK THINKERS ON THE MORAL DEVELOPMENT OF STUDENTS

Temirova Oydina Muhiddinova

Namangan State University, Independent Researcher.

Abstract.

This article analyzes the issue of students' moral development as interpreted in the views of Eastern and Uzbek thinkers. The study examines, from a scientific and pedagogical perspective, the ideas of Abu Nasr al-Farabi, Abu Ali ibn Sina, Yusuf Khass Hajib, Alisher Navoi, Abdulla Avloni, Mahmudkhoja Behbudi, and Fitrat on moral education. Their views are analyzed in relation to the modern competency-based approach, highlighting their relevance to the contemporary education system. The findings demonstrate that the national pedagogical heritage provides an important theoretical and methodological foundation for developing students' ability to make moral decisions and fostering such qualities as conscientiousness, responsibility, justice, and humanism.

Keywords: moral development, moral education, thinkers, spiritual development, competence, conscience, justice, humanism, pedagogical heritage.

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yosh avlodning ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlash ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Jamiyat hayotining barcha sohalarida axborot almashinuvi tezlashib, internet va ijtimoiy tarmoqlarning ta'sir doirasi kengaygani sari o'quvchilarning dunyoqarashi, qadriyatlar va xulq-atvoriga ta'sir etuvchi omillar ham ko'payib bormoqda. Turli mazmundagi axborotlar, ommaviy madaniyat namunalari, qarama-qarshi mafkuraviy qarashlar va ijtimoiy

tarmoqlardagi turli g'oyalar yoshlarning ongiga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda o'quvchining faqat ma'lum hajmdagi bilimlarni egallashi yetarli bo'lmay, unda axborotni tanqidiy baholash, mustaqil fikr yuritish, axloqiy mezonlarga tayangan holda ongli qaror qabul qilish va o'z xatti-harakatining jamiyat hamda atrofdagilar oldidagi oqibatlarini anglash qobiliyatini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sababli o'quvchilarda axloqiy rivojlanish masalasi zamonaviy pedagogikaning dolzarb va ko'p qirrali yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Axloqiy rivojlanish inson shaxsining ma'naviy kamoloti, ijtimoiy xulq-atvori, vijdoni, e'tiqodi, qadriyatlari, hayotiy pozitsiyasi va jamiyatdagi munosabatlar tizimining shakllanishi bilan bog'liq murakkab pedagogik-psixologik jarayondir. Mazkur jarayon faqat o'quvchilarga axloqiy qoidalar va me'yorlar haqida bilim berish bilangina cheklanmaydi. U shaxsning o'z xatti-harakatlarini baholay olishi, yaxshilik va yomonlik, adolat va nohaqlik, burch va mas'uliyat kabi tushunchalarning mohiyatini anglab yetishi hamda ularni kundalik hayotiy vaziyatlarda amaliy mezon sifatida qo'llay olishini ham nazarda tutadi.

Axloqiy rivojlanish jarayonida o'quvchida ijtimoiy mas'uliyat, adolat, halollik, vijdonlilik, bag'rikenglik, insonparvarlik, mehr-oqibat, mehnatsevarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik va Vatanga sadoqat kabi fazilatlarining qaror topishi muhim ahamiyatga ega. Bunday sifatlar shaxsning kelajakdagi ijtimoiy faoliyati, kasbiy munosabatlari va fuqarolik pozitsiyasining mazmunini ham belgilab beradi. Ayniqsa, o'quvchi yoshida shakllangan axloqiy mezonlar keyingi hayot bosqichlarida insonning muomala madaniyati, mas'uliyatli qaror qabul qilishi va jamiyat hayotidagi faol ishtirokiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu jihatdan ta'lim jarayonida axloqiy tarbiyani alohida tadbir yoki ma'lum bir fan doirasidagi vazifa sifatida emas, balki butun pedagogik jarayonning ajralmas tarkibiy qismi sifatida ko'rish zarur.

Sharq va o'zbek pedagogik tafakkuri tarixida inson tarbiyasi, odob-axloq, ma'naviy yetuklik va komil inson g'oyalari alohida o'rin egallaydi. Sharq mutafakkirlari ta'lim va tarbiyani bir-biridan ajralmas jarayon sifatida talqin qilib, insonning haqiqiy kamolotini uning bilimdonligi bilan bir qatorda axloqiy fazilatlarini bilan ham bog'laganlar. Xususan, Abu Nasr Forobiy o'zining fozil jamiyat haqidagi qarashlarida insonning ezgu fazilatlar asosida tarbiyalanishini jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining muhim sharti sifatida ko'rsatadi. Abu Ali ibn Sino esa bolaning aqliy, jismoniy va axloqiy tarbiyasi o'zaro uyg'unlikda olib borilishi lozimligini ta'kidlaydi.

Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarida adolat, aql, qanoat, odob va mas'uliyat kabi tushunchalar jamiyat va shaxs kamolotining asosiy mezonlari sifatida yoritilgan. Alisher Navoiy ijodida esa insoniylik, saxovat, halollik, kamtarlik, mehr-oqibat va yaxshi xulq insonning ma'naviy qadrini belgilovchi fazilatlar sifatida talqin etiladi. Keyingi davr ma'rifatparvarlari — Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy va Abdurauf Fitratlarning pedagogik qarashlarida ham yosh avlod tarbiyasi, millat kelajagi va jamiyat taraqqiyoti o'zaro uzviy bog'langan holda ko'rib chiqilgan. Ayniqsa, Avloniy tarbiyani millat hayot-mamot masalasi darajasida baholab, yaxshi xulq, intizom, mehnatsevarlik va vatanparvarlikni yoshlar tarbiyasining asosiy tayanchlari sifatida ko'rsatgan.

Mazkur mutafakkirlarning pedagogik qarashlari faqat tarixiy meros sifatida emas, balki bugungi ta'lim-tarbiya jarayoni uchun ham muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Chunki ularning asarlarida ilgari surilgan adolat, halollik, ma'rifat, mas'uliyat, insonparvarlik va komillik g'oyalari zamonaviy ta'limda shakllantirilishi lozim bo'lgan ko'plab tayanch kompetensiyalar bilan mazmunan uyg'unlashadi. Bugungi kompetensiyaviy ta'lim modeli o'quvchidan nafaqat bilimga ega bo'lishni, balki uni turli hayotiy vaziyatlarda oqilona, mas'uliyatli va axloqiy jihatdan to'g'ri qo'llay olishni talab etadi. Bu esa milliy pedagogik merosni zamonaviy metodik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish imkoniyatlarini yanada chuqurroq o'rganishni taqozo etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — yurtimiz mutafakkirlarining o'quvchilarda axloqiy rivojlanish masalasiga oid qarashlarini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilish, ularning asosiy g'oyaviy yo'nalishlarini aniqlash hamda ushbu qarashlarning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini ochib berishdan iborat. Shu bilan birga, mutafakkirlar merosida ifodalangan axloqiy tamoyillarni bugungi o'quv-tarbiya jarayonida qo'llash imkoniyatlari, ularning o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat, mustaqil fikrlash, axloqiy tanlov va ma'naviy barqarorlikni shakllantirishdagi o'rni ham tahlil qilinadi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bugungi kompetensiyaviy ta'lim sharoitida o'quvchilarda axloqiy qaror qabul qilish, ijtimoiy mas'uliyatni his etish, turli axborot va mafkuraviy ta'sirlarga nisbatan ongli munosabat bildirish hamda ma'naviy barqarorlikni shakllantirish zarurati tobora ortib bormoqda. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda milliy pedagogik meros katta tarbiyaviy imkoniyatlarga ega. Sharq va o'zbek mutafakkirlarining axloqiy tarbiyaga oid qarashlarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va hayotiy vaziyatlarga asoslangan ta'lim bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning nafaqat bilimini, balki ularning ma'naviy dunyosi va fuqarolik pozitsiyasini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois mutafakkirlar merosining mazmunini qayta tahlil qilish va uni bugungi ta'lim ehtiyojlari nuqtai nazaridan pedagogik jihatdan talqin etish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda tarixiylik, tizimlilik, qiyosiy tahlil va interpretatsion yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini Sharq va o'zbek mutafakkirlarining axloqiy tarbiya, komil inson va ma'naviy kamolotga oid qarashlari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- tarixiy-manbaviy yondashuv;
- qiyosiy-pedagogik tahlil;
- konseptual umumlashtirish;
- pedagogik interpretatsiya.

Tadqiqot obyekti Sharq va o'zbek mutafakkirlarining axloqiy rivojlanishga oid qarashlari tashkil etdi. Predmet sifatida esa mazkur qarashlarning zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning axloqiy rivojlanishini ta'minlashdagi pedagogik imkoniyatlari belgilandi. Maqolada Forobiy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Navoiy, Avloniy, Behbudiy va Fitrat asarlaridagi axloqiy tarbiya g'oyalari tahlil qilinib, ularning bugungi kompetensiyaviy yondashuv bilan uyg'un jihatlari aniqlashtirildi.

NATIJALAR

Abu Nasr Forobiy Sharq pedagogik tafakkurida komil inson konsepsiyasini ilmiy asoslagan mutafakkirlardan biridir. Uning fikricha, insonning haqiqiy kamoloti ilm, aql va fazilat uyg'unligi orqali shakllanadi. Forobiy "Fozil odamlar shahri" asarida jamiyat taraqqiyoti axloqli va ma'rifatli insonlarga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi [1]. Mutafakkirning fikricha, inson faqat bilimli bo'lishi bilan komillikka erisha olmaydi. Bilim axloqiy fazilatlar bilan uyg'unlashgandagina ijobiy natija beradi. Shu bois Forobiy yosh avlod tarbiyasida adolat, saxovat, halollik, mas'uliyat va insonparvarlik kabi sifatarni shakllantirish muhimligini qayd etadi. Forobiy qarashlarida axloqiy rivojlanishning markazida oqilona fikrlash turadi. Uning fikricha, inson aql yordamida yaxshilik va yomonlikni farqlay oladi hamda jamiyat manfaatiga mos qaror qabul qiladi. Bu yondashuv zamonaviy kompetensiyaviy ta'limda axloqiy qaror qabul qilish kompetensiyasi bilan uzviy bog'liqdir.

Abu Ali ibn Sino axloqiy rivojlanishni insonning ruhiy kamoloti va iroda tarbiyasi bilan bog'liq holda talqin qiladi. U yoshlarning xulq-atvori muhit, tarbiya va odatlanish ta'sirida shakllanishini ta'kidlaydi [2]. Ibn Sino qarashlarida bolaning yosh xususiyatlarini hisobga olish, unga ijobiy namuna ko'rsatish hamda yaxshi odatlarni muntazam mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mutafakkir insonda sabr, burch, vijdon va o'zini boshqara olish sifatlarini rivojlantirishni axloqiy tarbiyaning asosiy yo'nalishi sifatida baholaydi. Ibn Sino, shuningdek, tarbiya jarayonida hissiy ta'sir va ruhiy muhitning o'rniga katta e'tibor qaratadi. Uning fikricha, o'quvchi yaxshi muhitda tarbiyalansa, unda axloqiy sifatlar tabiiy ravishda rivojlanadi.

Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarida insonning axloqiy kamoloti, adolat, aql, qanoat va burch masalalari keng yoritilgan. Mutafakkir jamiyat taraqqiyoti adolatli va axloqli insonlarga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. Asarda insonning har bir qarori aql va adolat mezonlariga asoslanishi lozimligi qayd etiladi. Yusuf Xos Hojib yosh avlodda sabr, hayo, rostgo'ylik va mas'uliyat hissini shakllantirish zarurligini ilgari suradi. Mutafakkirning fikricha, inson o'z manfaatidan ko'ra jamiyat manfaatini ustun qo'ya olishi kerak. Bu qarash bugungi fuqarolik tarbiyasi va ijtimoiy mas'uliyat kompetensiyalarining mazmuni bilan uyg'unlashadi [3].

Alisher Navoiy asarlarida insonparvarlik, vijdon, halollik, adolat va mehr-oqibat markaziy axloqiy qadriyatlar sifatida talqin qilinadi. Navoiy insonning haqiqiy qadri uning boyligida emas, balki ma'naviy pokligi va odobida ekanligini ta'kidlaydi [4]. Mutafakkir asarlarida vijdon insonni yomonlikdan qaytaruvchi ichki nazorat kuchi sifatida namoyon bo'ladi. Bu jihat o'quvchilarda axloqiy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirish uchun muhim metodologik asos hisoblanadi. Navoiy insonning ma'naviy yetukligi boshqalarga foyda keltirish, ezgulik qilish va jamiyat manfaatiga xizmat qilish orqali namoyon bo'lishini qayd etadi. Uning qarashlari bugungi insonparvarlik pedagogikasi bilan uyg'unlik kasb etadi.

Abdulla Avloniy o'zining "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida axloqiy tarbiyani millat taraqqiyotining hal qiluvchi omili sifatida talqin qiladi. Uning mashhur "Tarbiya biz uchun yo hayot — yo mamot masalasidir" degan fikri yosh avlod tarbiyasining naqadar muhim ekanligini ko'rsatadi. Avloniy yoshlarni vatanparvarlik, halollik, mehnatsevarlik va mas'uliyat ruhida tarbiyalash zarurligini ta'kidlaydi. Uning qarashlarida o'qituvchining shaxsiy namunasi muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Mutafakkir axloqiy rivojlanishni faqat nasihat orqali emas, balki amaliy faoliyat va kundalik hayotiy tajriba orqali shakllantirish kerakligini ilgari suradi [5].

Mahmudxo'ja Behbudiy ma'rifat, milliy ong va ijtimoiy mas'uliyatni yoshlar tarbiyasining asosiy yo'nalishlari sifatida talqin qiladi. Uning fikricha, ilmiy va axloqli avlod jamiyat taraqqiyotining eng muhim omilidir. Behbudiy qarashlarida axloqiy rivojlanish fuqarolik mas'uliyati bilan uzviy bog'liqdir. U yoshlarni jamiyat va Vatan oldidagi burchini his qiladigan, mustaqil fikrlaydigan shaxs sifatida tarbiyalash zarurligini ta'kidlaydi [6].

Fitrat yosh avlod tarbiyasida erkin tafakkur va milliy o'zlikni anglashga alohida e'tibor qaratgan. Uning fikricha, insonning axloqiy kamoloti mustaqil fikrlash va ongli tanlov orqali shakllanadi. Mutafakkir yoshlarni ma'naviy uyg'oq, ijtimoiy faol va mas'uliyatli inson sifatida tarbiyalash zarurligini ilgari suradi [7]. Fitrat qarashlari zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv bilan yaqinlik kasb etadi.

MUHOKAMA

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Sharq va o'zbek mutafakkirlari qarashlarida axloqiy rivojlanish masalasi quyidagi umumiy yo'nalishlarda talqin etilgan:

- aql va tafakkur;
- vijdon va qalb pokligi;
- adolat va haqiqatparvarlik;
- iroda va mas'uliyat;
- insonparvarlik va jamiyat manfaati.

Mazkur qarashlar bugungi kompetensiyaviy ta'lim mazmuni bilan uyg'unlik kasb etadi. Chunki zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchi faqat bilim egasi sifatida emas, balki mustaqil fikrlovchi, ijtimoiy faol va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishi talab etiladi. Mutafakkirlar merosining tahlili shuni ko'rsatdiki, axloqiy rivojlanish faqat nazariy bilim berish orqali emas, balki ijobiy pedagogik muhit yaratish, shaxsiy namuna, hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish, refleksiya, ijtimoiy faoliyat va ma'naviy qadriyatlarga tayangan tarbiya orqali samarali amalga oshiriladi [8].

Bugungi ta'lim tizimida o'quvchilarda axloqiy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirishda milliy pedagogik merosdan foydalanish katta pedagogik imkoniyatlarga ega. Ayniqsa, Tarbiya fani doirasida mutafakkirlar qarashlarini zamonaviy interaktiv metodlar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning ma'naviy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi [9]. Shuningdek, mutafakkirlar qarashlari o'quvchilarda vijdonlilik, mas'uliyat, adolat, insonparvarlik, bag'rikenglik, fuqarolik pozitsiyasi va mustaqil fikrlash sifatlarini rivojlantirish uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli milliy pedagogik merosni zamonaviy kompetensiyaviy ta'lim bilan integratsiya qilish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi [10].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Sharq va o'zbek mutafakkirlari qarashlari o'quvchilarda axloqiy rivojlanishni ta'minlash uchun muhim nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Forobiy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Navoiy, Avloniy, Behbudiy va Fitrat asarlarida insonning ma'naviy kamoloti, vijdon, adolat, mas'uliyat va insonparvarlik masalalari markaziy o'rin egallaydi. Mazkur qarashlar zamonaviy kompetensiyaviy ta'limning maqsad va vazifalari bilan uyg'unlashib, o'quvchilarda axloqiy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik manba bo'lib xizmat qiladi. Sharq va o'zbek mutafakkirlari axloqiy rivojlanishni insonning aqliy, ma'naviy va ijtimoiy kamoloti bilan bog'liq holda talqin qilganlar. Mutafakkirlar qarashlarida axloqiy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari sifatida vijdon, adolat, iroda, mas'uliyat va insonparvarlik g'oyalari ilgari surilgan. Milliy pedagogik meros zamonaviy kompetensiyaviy ta'lim mazmunini boyitish hamda o'quvchilarda axloqiy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirish uchun katta pedagogik imkoniyatlarga ega [11]. Tarbiya fanida mutafakkirlar qarashlarini interaktiv metodlar, axloqiy dilemmalar va muammoli vaziyatlar asosida o'qitish o'quvchilarning ma'naviy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi [12]. Kelgusida mutafakkirlar merosini raqamli pedagogika, reflektiv ta'lim va axloqiy dilemma texnologiyalari bilan integratsiyalash asosida yangi pedagogik modellar ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Forobiy, Abu Nasr. Fozil odamlar shahri / tarj. A. Irisov, M. Mahmudov, U. Otajon. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. – 320 b. – ISBN 978-9943-27-613-0. – URL: [Kitobxon — Fozil odamlar shahri https://kitobxon.com/oz/kitob/fozil_odamlar_shahri-1?utm_source=chatgpt.com]
2. Ibn Sino, Abu Ali. Donishnoma. – Toshkent: Fan, 1976. – URL: [Bibliografik ma'lumot — Ibn Sino, Donishnoma] (https://slib.uz/article/21973?utm_source=chatgpt.com) (murojaat sanasi: 04.09.2026).
3. Yusuf Xos Hojib. Qutadg'u bilig. – Toshkent: Fan, 1971. – 965 b. – URL: [Qutadg'u bilig 1971 nashri haqida bibliografik manba] https://www.researchgate.net/publication/382249554_QUTADGU_BILIG_ASARIDA_QANOAT_TUSHUNCHASI_TALQINI?utm_source=chatgpt.com
4. Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2018. – 172 b. – ISBN 978-9943-5219-3-3. – URL: [O'zbekiston Milliy kutubxonasi — Mahbub ul-qulub] https://qr.natlib.uz/book/get/541?lang=en&utm_source=chatgpt.com
5. Avloniy, Abdulla. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. – URL: [Ziyouz elektron kutubxonasi — Turkiy guliston yoxud axloq] (https://n.ziyouz.com/library/category/20-axloq-odobga-oid-kitoblar?download=207%3Aabdulla-avloniy-turkiy-guliston-yoxud-axloq&utm_source=chatgpt.com)
6. Behbudiy, Mahmudxo'ja. Tanlangan asarlar / to'plovchi, so'zboshi va izohlar muallifi B. Qosimov. – 2-nashr, tuzatilgan va to'ldirilgan. – Toshkent: Ma'naviyat, 1999. – URL: [O'zbekiston Milliy kutubxonasi — Tanlangan asarlar] https://qr.natlib.uz/book/get/542?utm_source=chatgpt.com
7. Fitrat, Abdurauf. Tanlangan asarlar. 4-jild: Darslik va o'quv qo'llanmalari, ilmiy maqola va tadqiqotlar / nashrga tayyorlovchi H. Boltaboyev. – Toshkent: Ma'naviyat, 2006. – URL: [Ziyouz — Fitratning Tanlangan asarlari] (https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/tarix/manaviyat-yulduzlari/abdurauf-fitrat-1884-1938/?lng=lat&utm_source=chatgpt.com)
8. Musurmonova, O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1996. – URL: [Nashr bibliografiyasini tasdiqlovchi manba] https://ferganamethod.uz/index.php/journal/article/view/2552?utm_source=chatgpt.com
9. Nishonova, S. Komil inson tarbiyasi. – Toshkent: Istiqol, 2003. – 224 b. – URL: [Urganch davlat universiteti elektron katalogi] https://akbt.urdu.uz/uz/books/7402?utm_source=chatgpt.com
10. Ibragimov, X.; Abdullayeva, Sh. Pedagogika nazariyasi: darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008. – 288 b. – ISBN 978-9943-10-123-4. – URL: [Elektron nusxa — Pedagogika nazariyasi] https://api.ziyouz.net/uploads/books/49959/607e62aee3692.pdf?utm_source=chatgpt.com
11. Xodjayev, B. X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti: darslik. – Toshkent: Sano-standart, 2017. – 416 b. – ISBN 978-9943-5002-3-5. – URL: [Elektron kutubxona katalogi] https://akbt.terdpi.uz/uz/books/1421?utm_source=chatgpt.com
12. Yuvashov, Sh. U. O'quvchilarda altruistik fazilatlarini rivojlantirish texnologiyasi ("Tarbiya" fani misolida)*. – Toshkent, 2023. – URL: [O'zbekiston Milliy kutubxonasi bibliografik bazasi] https://stat.natlib.uz/uz-Latn-UZ/Search/Query?Query=2023&page=503&utm_source=chatgpt.com